

Топальський В.Л. канд. іст. наук, ст. наук співр.

ДУШПАСТИРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СВЯЩЕНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ КОЗАЦЬКОМУ ВІЙСЬКУ XVI-XVIII СТ.

Відродження Українського православ'я пов'язане з виходом на політичну арену Речі Посполитої козацтва, яке спочатку стихійно, а потім все більш свідомо перетворюється не просто на оборонця інтересів православного населення, а носія і виразника державотворчої традиції українського народу.

Хоча історія запорозького козацтва свідчить, що захист віри предків і Православної Церкви становив основу всього життя, однак православний ухил військово-церковних відносин у початковий період історії козацтва не був таким явним, оскільки, крім православних, значну частку війська складали католики, протестанти та мусульмани.

Згодом на Січі залишилися переважно православні. При козацьких загонах постійно перебували військові священники, які обиралися щороку у вересні, з числа Київського Межигірського монастиря, в якому готували священників для Запорозької Січі. Вимоги до священників були простими, але принциповими: присяга на вірність Запорозькому Кошу, знання Святого Письма, володіння українською мовою, тверезість. І обов'язково січове духовенство мало бути неодруженим. Існувала система духовної опіки козаків, яку здійснювало не лише військове духовенство, але й монахи з козацьких" монастирів.

Запорожці вшановували певних святих і церковні свята, а саме: Покрова Пресвятої Богородиці, Архистратига Михаїла Чудотворця, святителя Миколая. На Січі було 44 Церкви, а також дві похідні. У військовий похід козацьке військо обов'язково брало з собою військових священників і похідну церкву.

На Січі розпорядок був таким, що церковні служби відправлялися вранці та ввечері. Церква займалася патріотичним вихованням. Пропагувалися геройські вчинки, оспівувалися видатні козаки, гетьмани. Навіть на іконах цього періоду зображують постаті гетьманів, старшин, козаків, фундаторів церков.

Оборона Православної віри й знищення всіма зненавидженої унії - це були найперші й провідні підстави козацьких повстань в Україні. Саме гасло боротьби за Православну віру об'єднало українців і стало прапором національної революції 1648-1654 рр.

Релігійна складова зіграла велику роль у вихованні воїнів. Воно було постійним, велось за допомогою слова Божого на зрозумілій для народу мові Священної книги описів життя святих. Це вказує на той зв'язок, який з

давніх часів існував між Церквою і військом у формі духовної опіки останнього з боку великих подвижників Церкви.

Важливою була участь священиків у битвах українського війська. Це участь у зустрічі союзників, освячення перед битвами, молебні перед і після битв. Православні священики іноді брали участь у війні як прості воїни, захищаючи Україну зі зброєю в руках. У найтяжчі хвилини пастирі залишалися зі своїми духовними дітьми, нерідко розділяли з ними трагічну долю.

Пораненими воїнами опікувалися церковні братства, а притулок для інвалідів у першій половині XVII століття знаходився у м. Трахтемирові.

Неодноразово значні кошти, матеріальні цінності витрачались українськими гетьманами, козацьким військом на розбудову Православної Церкви, на відзначення батьківської віри, на становлення української вищої школи, освіти загалом. Усі гетьмани славного Війська Запорозького, у першу чергу Іван Мазепа, були фундаторами монастирів. Навіть при обранні гетьмана на раді, крім старшини і козаків, були присутні і священики.

У 1709-1734 рр. Січ перебувала під протекторатом кримського хана і турецького султана, тому службу священиків виконували духівники з Константинополя та Афону.

Отже, авторитет духовенства серед козаків був надзвичайно високим, особливо під час активних бойових дій, а сам інститут священиків у козацькому війську був незалежною і дієвою структурою.